

CENGİZ HAN'IN KIZLARI VE YAPMIŞ OLDUKLARI EVLİLİKLER

Genghis Khan's Daughters and Their Marriages

Çetin KAYA*

ÖZ: 1206 yılında düzenlenen kurultayda Temüçin, Moğol ve diğer milletlere mensup beylerin desteği ile Büyük Moğol Ulusu'nu kurmuştur. Böylece Moğolistan'ı siyasi olarak bir bütün hâline getirmiştir. Yine aynı kurultayda Cengiz Han unvanını almıştır. Cengiz Han'ın birçok eşi ve bu eşlerinden dünyaya gelen çocukları vardır. İlk eşi Börte Üçin'den dört erkek, beş kızı olmuştur. Cengiz Han'ın Börte Üçin'den doğan kızlarının en büyüğü Koçin Begi adı ile bilinmektedir. Koçin Begi İkires boyuna gelin olarak verilmiştir. Cengiz Han'ın ikinci kızı Çiçegen Begi, Oyrat boyuna gelin edilmiştir. Üçüncü kızı Alaha Begi, Önggütler ile evlendirilmiştir. Dördüncü kızı Tumalun Begi, Kongirat boyuna gelin verilmiştir. Cengiz Han'ın en sevdiği beşinci kızı Altalun Begi ise, Olhunut boyuna gelin olmuştur. Cengiz Han'ın Börte Üçin'den doğanlar haricinde, diğer kızları da bulunmaktadır. Bunlardan Al Altun Begi, Uygurlara gelin edilmiştir. Alaçin Begi'nin ise Cengiz Han'ın kızı olup olmadığı tam olarak bilinmese de, Ögedey Kağan zamanında Al Altun'un ölümü sonrası Uygurlara gelin olmuştur. Kaynaklardan tam olarak tespit edilemeyen ancak bazı araştırmacıların iddiası üzere Cengiz Han'ın, Kulan Hatun'dan doğan, Tulga isimli bir kızı bulunmaktadır. Bu kızın Karluklara gelin edildiği görülmektedir. Hakkında bilgi sahibi olduğumuz Cengiz Han'ın bütün kızları dönemin önde gelen şahsiyetleri ile evlendirilmişlerdir. Bu kişiler özenle seçilmiş olup, Cengiz Han'a devletini kurar iken veya kurduktan sonra bağlılıklarını bildiren destekçilerinden oluşmaktadır. Moğollar tarafından bu kızlar ile evlenen damatlara "Güregen" denilmektedir.

Anahtar kelimeler: Moğollar, Cengiz Han, Moğol Prensesleri, Moğol Boyları

ABSTRACT: Temuchin founded the Great Mongol Ulus with the support of Mongol and other leaders at the quriltai held in 1206. Thus, he established political unity in Mongolia. He also received the title Genghis Khan in the same quriltai. Genghis Khan had many wives and children born from these wives. Genghis Khan had four sons and five daughters from his first wife Borte Uchin. The eldest of Genghis Khan's daughters born to Borte Uchin is known by the name Qochin Begi. Qochin Begi was a bride to the Ikires tribe. Chichegen Begi, the second daughter of Genghis Khan, was a bride of the Oirat tribe. His third daughter, Alaha Begi, married grooms from the Onggut tribe. His fourth daughter, Tumalun Begi, was a bride of the Qongirat tribe. Altalun Begi, the fifth and most favorite daughter of Genghis Khan, was

* Bağımsız Dr., Sivas, ccetinkayaa.58@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3876-5140

Geliş Tarihi / Received: 24.02.2021

Kabul Tarihi / Accepted: 24.03.2021

Yayın Tarihi / Published: 30.07.2021

the bride of the Olqunut tribe. Genghis Khan has other daughters besides those born to Borte Uchin. Of these, Al Altun Begi became the bride of the Uighurs. Although it is not known exactly whether Alachin Begi was the daughter of Genghis Khan, she became a bride to the Uighurs after Al Altun's death during the time of Ogedei Khagan. Genghis Khan had another daughter named Tulgha, who according to some researchers was born from Qulan Khatun. It is seen that this girl was a bride to the Qarluqs. All the daughters of Genghis Khan, whom we know about, were married to leading figures of the period. These individuals are carefully selected and consist of supporters who inform Genghis Khan of their loyalty when he established or after establishing his state. Grooms who married these girls were called “Guregen” by the Mongols.

Keywords: Genghis Khan, Mongol Princesses, Mongols, Mongolian Tribes

Giriş

Temüçin veya yaygın olarak bilinen unvanıyla Cengiz Han'ın (1206-1227) tarih sahnesine çıkışından itibaren Moğol tarihine dair bilgiler veren çoğu kaynakta onun doğumundan başlayarak hayat hikayesine değinilmektedir. Bu eserler Cengiz Han'ın başından geçen önemli olaylardan, evliliklerinden, yapmış olduğu savaşlardan ve çocuklarından bahsetmektedir. Genelde oğulları Çuci, Çağatay, Ögedey ve Toluy gibi Börte Üçin'den¹ dünyaya gelmiş oğulları detaylı şekilde kaynaklarda yer bulmaktadır. Ancak kroniklerde Cengiz Han'ın kızları hakkında sınırlı bilgiye yer verilmiştir. Bu kroniklerin en sistematik şekilde kızlarını ele alanı Reşiduddin Fazlullah Hemedani tarafından kaleme alınmış olan *Câmiu't Tevârih*'tir.

Cengiz Han'ın kızlarına kaynaklarda genel olarak “Begi” dendiği görülmektedir. Bu ifadenin Moğolca prenses ve kraliçe anlamlarına geldiği kaynaklardan takip edilebilmektedir (Anonim, 1990; Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I; Alâeddin Ata-Melik Cuveyni, 2016; Rybatzki, 2006: 233-234). Kızların evlenmiş oldukları kişilere ise “Güregen” denilmektedir. Bu ifade Moğolcada damat anlamına gelmektedir (Anonim, 1990; Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I; Rybatzki, 2006: 569). Kaynaklarda Cengiz Han'ın ilk eşi olan Börte Üçin'den doğan beş kızı öncelikli olarak işlenmiştir. Bu nedenle onlarla ilgili bilgiler daha detaylı şekilde görülmektedir. Cengiz Han'ın Börte Üçin'den doğmamış olan kızları da bulunmaktadır. Ancak onların annelerinin kim olduğu ve yapmış oldukları evlilikler ile ilgili birçok şaibe bulunmaktadır.

Cengiz Han'ın Börte Üçin'den Doğan Kızları

Koçin Begi (قوچین بیگی/قوچین بیگی), Cengiz Han'ın Börte Üçin'den doğan ilk kızıdır (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995: 301). Cengiz Han'ın,

¹ Üçin bir saygınlık ifadesi olarak kullanılmaktadır. Bk. (Rybatzki, 2006: 25)

Temüçin olarak anıldığı yıllardan 1202'de Kereyit Hanı Tuğrul, Naymanlar tarafından yenilmiştir. Bu olay üzerine Temüçin'den yardım istemiştir. Temüçin de Tuğrul'a destek amaçlı önemli komutanlarının yönetimi altında bir ordu göndermiştir. Bu sayede Naymanlar yenilerek Tuğrul'un oğlu Sengüm esir edilmekten kurtarılmıştır. Savaş sonrası toplanılan toyda Tuğrul Han, Temüçin'e oldukça fazla iltifatta bulunarak minnettarlığını göstermiştir. Temüçin de Tuğrul'un bu yakın davranışlarından memnun olmuş ve kızı Çagur Begi'yi kendi oğlu Çuci'ye istemiştir. Temüçin kendi kızı Koçin Begi'yi de Sengüm'ün oğlu Tusaka ile evlendirmeyi önermiştir. Ancak Sengüm bu öneri üzerine kendilerinin soylu bir aile olduklarını, onların ise daha alt tabakada yer aldıklarını ima eden bir söz söylemiştir. Temüçin düşüncesini belirtmese de söylenenlere alınmıştır (Anonim, 1990: 340-342, 347-349; Anonim, 1995: 86-89; Anonim, 2004: 591-593, 596-599; Lubsandanzan, 2006: 113; Anonim, 2011: 111, 114). Böylece Temüçin kızını Tusaka'ya vermekten vazgeçmiş ve evlilikleri gerçekleşmemiştir (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 301). Bu olay Kereyitler ile doğacak olan husumetin ilk adımı olmuştur.

Temüçin kardeşi Temülen'i İkires boyundan Negün'ün oğlu Butu ile evlendirmiştir. Temülen'in ölümü sonrasında ise Tusaka'ya vermekten vazgeçtiği kendi kızı Koçin Begi'yi Butu'ya vermiştir (T'ang, 1970: 74; Zhao, 2008: 120). İkires boyu, Kongirat boyunun bir şubesidir. Kabay Şire'nin, İkires isimli oğlunun soyundan gelen kişiler tarafından temsil edilmektedir (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 161-162). Butu'nun adına ilk olarak Temüçin'in andası, Camuka'dan ayrıldığı zaman rastlanır. Bu ayrılık sonrasında Moğol boyları kimin peşinden gideceklerine kendileri karar vermiştir. Butu da kendi boyuna mensup kişileri alarak Temüçin'in ardından gelmiştir. *Mongolun Nigoça Tobçıyan'a* göre, Butu'nun, Temüçin'in peşinden gitmesinde onun damadı olması etkili olmuştur (Anonim, 1990: 195; Anonim, 2004: 446-447). Butu, Temüçin'e Camuka ve Naymanlar ile olan mücadelelerinde önemli hizmetlerde bulunmuştur (T'ang, 1970: 74). Butu'nun isminden Temüçin'in, Cengiz Han yapıldığı 1206 yılı kurultayında da bahsedilmektedir. Bu kurultayda Butu binbaşılığa tayin edilen komutanlar arasında sayılmaktadır. Ayrıca iki bin kişilik İkires ordusunu yönettiği görülmektedir (Anonim, 1990: 555; Anonim, 2004: 765). Butu'nun, Koçin Begi'den Oktay isimli bir oğlunun olduğu bilinmektedir. Oktay'ın kızı Kutuktay Hatun, Toluy'un oğlu Mönge'nin (1251-1259) ilk eşidir (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, t.y.: 142a; *Muizzu'l Ensâb*, t.y.: 49a.).

Çiçegen Begi (چيچگان بيگي/چيچگان), Cengiz Han'ın Börte Üçin'den dünyaya gelen ikinci kız evladıdır (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 301). Cengiz Han büyük oğlu Çuci'yi 1207 yılında orman boyları üzerine sefere yollamıştır. Onlar Çuci'ye karşı koymayarak, bağlılıklarını bildirmişlerdir. Bunlar arasından Oyrat boyu lideri Kutuka gelerek Cengiz Han'a hediyeler sunmuştur. Onun böyle savaşız bir şekilde il olması, Cengiz Han'ın hoşuna gitmiştir. Kutuka'nın Turalci ve İnalci isimli iki oğlu bulunmaktadır. Cengiz Han kızı Çiçegen Begi'yi, İnalci ile evlendirmiştir. Turalci ise Çuci'nin bir kızı ile evlendirilmiştir (Anonim, 1990: 679-684; Anonim, 2004: 849-857; Lubsandanzan, 2006: 157; May, 2017: 202-203). *Câmiu't Tevârih* bu hususta Çiçegen Begi'nin Kutuka'nın oğlu Turalci ile evlendiğini rivayet etmektedir. Hatta Turalci'nin Çiçegen Begi'den üç oğlu iki de kızı olmuştur. Oğulları Buka Temür, Burtuva ve Pars Buka ismindedirler. Kızları ise İlçikmiş ve Oragana adındadırlar (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 100; Zhao, 2008: 130-131).

Turalci Güregen ve Çiçegen Begi'nin başka rivayete göre de Moğol şube devletlerinde önemli konumlarda bulunmuş dört tane kızı olmuştur. Kızlarından Kuyak ve Olcay Hatun, Toluy'un üçüncü oğlu Hülegü ile evlenmişlerdir (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, t.y.: 150a; *Muizzu'l Ensâb*, t.y.: 60a). Hülegü'nün ilk eşi olan Kuyak Hatun'dan Çumkur isimli bir oğlu olmuştur (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 101). Diğer kızı Oragana Hatun Çağatay'ın Bamiyan'da hayatını kaybeden evladı Mönge Togan'dan (Muhammed Mirhand, 2006, C. VIII: 3867-3868; Alâeddin Ata-Melik Cuveyni, 2016: 210; Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 752) torunu Kara Hülegü'nün eşidir. Kara Hülegü bir dönem Çağatay Hanlığı tahtında bulunsa da Göyük Han'ın (1246-1248) Büyük Kağanlık tahtına geçişi ile azledilmiştir (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. II: 804-807; Atwood, 2004: 83). Ancak Mönge Kağan (1251-1259) zamanında yeniden Çağatay Hanlığı tahtına geçirilen Kara Hülegü'nün iktidarı eline alamadan ölümü sonrasında uzun yıllar Oragana Hatun oğlu Mübarekşah adına hanlığa naiplik etmiştir (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 760; Alâeddin Ata-Melik Cuveyni, 2016: 329; Muhammed Benâketî, 2000: 397). Çiçegen Begi'nin ismi bilinmeyen bir kızı ise Altın Orda hanı Batu'nun oğlu Tukukan ile izdivaç yapmıştır. Tukukan'ın bu kadından doğan oğlu Mönge Temür (1266-1281), Altın Orda hanı olmuştur (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, t.y.: 123b; *Muizzu'l Ensâb*, t.y.: 21a-b; Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 101).

Alaha Begi (آلاقای بیکی/𐰽𐰺𐰍𐰏), Cengiz Han'ın Börte Üçin'den olan altıncı evladı ve üçüncü kızıdır. O, Ögedey'den küçük Toluy'dan da büyüktür (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 132; Gülensoy ve Küçüker, 2015: 17). Cengiz Han bu kızını Önggüt boyuna gelin etmiştir (Anonim, 1990: 683; Anonim, 2004: 856; Zhao, 2008: 149-150). *Mongolun Nigoça Tobçıyan* ve *Câmiu't Tevârih*'in vermiş olduğu bilgilere göre; Önggüt lideri Alakuş Digid Kuri, Cengiz Han'a Nayman boyundan Tayang Han ile yapmış olduğu mücadelelerde destek vermiştir (Anonim, 1990: 462-468; Anonim, 2004: 112-113; Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 131). Bu yardımdan dolayı Cengiz Han da minnettarlığını göstermek adına kızı Alaha Begi'yi, Alakuş Tegin'e vermek istemiştir. Alakuş Tegin, kendisinin yaşlı olduğunu ileri sürerek, bu evliliği yapmaktan çekinmiştir. (Alakuş'un ismine *Mongolun Nigoça Tobçıyan*'da "Güregen" eklenmektedir. Bu durum onun yine de Cengiz Han'ın hanedanından bir kız ile evlendiğini göstermektedir. Bk. Anonim, 1990: 555; Anonim, 2004: 134). Ama, Alakuş Tegin ölen kardeşinin oğlu Çinguy ile Alaha Begi'nin evlendirilmesi teklifini sunmuştur. Cengiz Han da bunu kabul etmiştir. Böylece Alakuş, Çin hükümdarlarından Altan Han'ın yanında bulunan yeğeni Çinguy'a gizliden elçi göndererek yanına gelmesini istemiştir. Çinguy da amcasının isteği üzerine ona doğru yola çıkmıştır. Amcasına yaklaştığı zaman komutanlardan bazıları onu karşılamak için önden gitmişlerdir. Çinguy'un yanına vardıklarında Alakuş Tegin'in onu öldürmek için çağırdığı yalanını söylemişlerdir. Böylece bir plan hazırlanarak Alakuş'u öldürmeyi kararlaştırmışlardır. Yapılan bu plan doğrultusunda Alakuş Tegin'i ortadan kaldırmayı başarmışlardır. Çinguy da yönetimi ele alarak Cengiz Han'ın kızı Alaha Begi ile evlenmiştir. Cengiz Han durumdan haberdar olunca oldukça hiddetlenmiştir. Tüm Önggüt ileri gelenlerini kılıçtan geçirmeyi düşünse de vazgeçerek, Alakuş Tegin'in kanını akıtan kişiyi tüm ailesi ile birlikte katlettirmiştir (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 131-132). Çinguy ile Alaha Begi'nin bir oğlu olmuştur. Onun ismi Önggüdey olup Cengiz Han'ın küçük oğlu Toluy'un kızı ile evlenmiştir. Bu kız Möngke'den küçük, Hülegü'den ise büyüktür (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 132).

Alaha Begi hakkında bir başka rivayete göre ise, o ilk başta Alakuş Tegin'in oğlu ile evlendirilmiştir. Çıkan bir isyan sonrasında hem Alakuş hem de oğlu Bay Şiban öldürülmüşlerdir. Alaha Begi, isyana karışan üvey oğulları Zhenguo (muhtemelen Çinguy) ve Boyaoha'yı yakalayıp babası Cengiz Han'ın yanına gitmiştir. Cengiz Han onları affetmiş ve kızı Alaha Begi'yi Zhenguo'ya vermiştir. Zhenguo'nun ölümü sonrasında da Alaha

Begi, Boyaoha ile evlenmiştir. Alaha Begi'nin Zhenguo'dan olan oğlu Negüdey, Ögedey'in Songlar üzerine yürüttüğü sefer sırasında ölmüştür. Boyaoha'dan olan oğulları ise, uzun yıllar Önggütlerin yönetimini elinde bulundurmışlardır (Atwood, 2004: 6-7; Zhao, 2008: 151-152; Buell, 2003: 103; Grousset, 2006: 260; May, 2017: 236).

Tumalun Begi (تومالون بيگى), Cengiz Han'ın Börte Üçin'den doğan yedinci çocuğu ve dördüncü kızıdır. Alaha Begi'den sonra dünyaya gelmiştir. Börte Üçin'den doğan oğlu Toluy'dan büyüktür. Tumalun, Kongirat boyunun Curluk Mergen soyundan gelen Alçi Noyan'ın kardeşi Çigu'ya gelin olarak verilmiştir (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 160; Zhao, 2008: 102; Atwood, 2004: 456). Alçi ve Çigu'nun isimleri 1206 yılında yapılan kurultayda binbaşılığa getirilen komutanlar arasında geçmektedir (Anonim, 1990: 555; Anonim, 2004: 765). *Câmiu't Tevârih*'in Çigu hakkında vermiş olduğu bilgilere göre: Cengiz Han, Kongirat boyundan dört binliği ayırarak ona vermiştir. Böylece Tumalun ile evlendikten sonra Tumat vilayetinin yönetimine getirilmiştir. Onların ölümünden sonra da çocukları hâlâ Tumat vilayetinde yaşamaya devam etmişlerdir (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 160). Yine *Câmiu't Tevârih*'te geçen bir rivayete göre Cengiz Han, ismi eserden tam olarak okunamayan bir kızını Kongirat boyuna gelin etmek istemiştir. Böylece kendi hizmetine girmiş olan Terke Emel isimli bir beye teklifte bulunmuştur. Ancak o kızın çok çirkin olduğunu, kurbağa ve kaplumbağaya benzediğini söylemiştir. Terke olay üzerine Cengiz Han tarafından idam ettirilmiştir (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 159). İsmi belli olmayan bu kızın da Tumalun olabileceği yönünde tahmin yürütülebilir.

Altalun Begi (التلون بيگى), Cengiz Han'ın Börte Üçin'den doğan beşinci kızıdır (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 302). *Câmiu't Tevârih*'e göre, ona Altalukan da denilmektedir. Cengiz Han bu kızını diğer kızlarından daha fazla sevmiştir. Bu sebeple Kongirat boyunun bir şubesi olan Olhunut boyundan annesi Ögelün Üçin'in kardeşi Taycu'nun, oğlu Cavur Seçen'e vermiştir (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 302). Eserin bir bölümünde ise Altalun Begi'nin ismi Ögedey Kağan zamanında öldürüldüğü yönünde bahse konu olmuştur. Ancak tam olarak sözü edilen kişinin o olup olmadığı belli değildir (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 69). Ama tarihçi Vassiliy Vladimiroviç Barthold, bu bilgiden yola çıkarak Altalun Begi'nin Ögedey veya hanedanından gelen kişiler tarafından öldürüldüğü kanaatine varmıştır (Barthold, 1981: 601). Zira başka hiçbir yerde onun öldürüldüğüne yönelik bir bilgiye rastlanılamamıştır.

Cengiz Han'ın Diğer Kızları

Al Altun Begi (التون بيگى/آلتون بېگى), *Mongolun Nigoça Tobçıyan ve Altan Tovç*² gibi eserlerin vermiş olduğu bilgilere göre, Uygur İdikut'u ile evlendirilmiştir (Anonim, 1990: 677-679; Anonim, 2004: 848-849; Lubsandanzan, 2006: 156). Uygurlar, ilk başlarda Kara Hıtay hükümdarı Gür Han'ın hâkimiyeti altında bulunmuşlardır. Ancak Moğollar'ın, Naymanları yenilgiye uğratarak batıya sürmesi sonrasında onlar Gür Han'ın topraklarına girmişlerdir. Naymanların başında bulunan Küçlüg isimli bey, Gür Han'ı yenerek ülkesine hâkim olmuştur. Bu sırada Gür Han'ın hâkimiyeti altında bulunan çeşitli boylar Küçlüg'e karşı cephe alarak Cengiz Han'a bağlılıklarını bildirmişlerdir (Djamal al-Karşi, 2005, C. I: 118-119, CLXII-CLXIV; Ahmed Nesevi, 2015: 16-18). İdikut da Küçlüg'ün bölgede yarattığı düzensizlikten çekinerek Cengiz Han'a anlaşmak için haber göndermiştir. İlk olarak elçiler geldiğinde Cengiz Han ondan kıymetli hediyeler ile birlikte huzuruna gelmesini istemiştir. İdikut, Cengiz Han'ın bu talebini uygun görerek aldığı değerli eşyalarla onun yanına gitmiştir. Böylece Cengiz Han da İdikut'un bu davranışından memnun olarak Al Altun Begi'yi ona vermiş ve onu beşinci oğlu olarak kabul etmiştir (Anonim, 1990: 677-678; Anonim, 2004: 848; Zhao, 2008: 166-168; May, 2017: 204; Howorth, 1876, C. I: 23). Kızını İdikut'a verirken şöyle bir nasihatte bulunmuştur: “Kadın kişinin üç kocası vardır. Bunlardan birincisi devletidir. İkincisi adı (itibarı) dır. Üçüncüsü ise evlendiği kocasıdır. Devletini sıkı tuttuğunda adı doğru kalır. Adı doğru kaldığında evlendiği kocası ondan uzaklaşmaz” (Anonim, 1990: 679; Anonim, 2004: 849; Lubsandanzan, 2006: 156).

Al Altun Begi'den *Câmiu't Tevârih ve Târîh-i Cihân Guşâ*, Altun Begi olarak bahsetmektedirler. Bu eserlerin vermiş olduğu bilgilere göre: O, Cengiz Han'ın buyruğu ile Barçuk isimli Uygur İdikut'u ile evlendirilmek üzere nişanlanmıştır. Ancak Barçuk'un ölümü ile birlikte evlilik gerçekleşmemiştir. Aradan geçen süre zarfında Cengiz Han da hayatını kaybetmiştir. Yerine geçen oğlu Ögedey Kağan (1229-1241) babasının vermiş olduğu söze binaen, dostluk göstergesi olarak kardeşi Altun Begi'yi yeni seçilen İdikut'a gönderme kararı almıştır. Altun Begi tüm hazırlıklarını tamamlayarak İdikut'un yanına gitmek için yola çıkmıştır. Ama bu sefer de Altun Begi'nin ömrü vefa etmeyerek, evlilik gerçekleşmeden ölmüştür (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 141; Alâeddin Ata-Melik

² *Altan Tovç* 'da ismi İl Altun olarak geçmektedir.

Cuveyni, 2016: 143; Gülensoy ve Küçükler, 2015: 14, 26; Grousset, 2006: 266,367-368).

Al Altun Begi hakkında bilgi veren bazı araştırmacılar tarafından Ögedey'in ölümünde etkisi olduğu görüşü ortaya atılmaktadır (Weatherford, 2016: 105). Bu görüşlerine dayanak olarak da Ioannes de Plano Carpini'de geçen Ögedey'in zehirlendiği için öldüğü bilgisini göstermektedirler (Johann de Plano Caripini, 2003: 125). Ayrıca *Câmiu't Tevârih*'te geçen Altalukan'ın öldürülmesi meselesini de (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 69) Al Altun ile özdeşleştirmektedirler (Weatherford, 2016: 105). Ancak iki biyografi de incelendiğinde Al Altun ile Altalukan'ın aynı kişi olmadıkları görüşü daha ağır basmaktadır.

Cengiz Han'ın kızı olup olmadığı bilinmeyen Alaçın Begi (الاجين بيكى) hakkında kaynaklarda pek bilgi bulunmamaktadır. Ögedey Kağan zamanında Altun Begi, Uygur İdikut'u ile evlenmeden ölmüştür. Altun Begi'nin yerine İdikut ile Alaçın Begi'yi nişanlamışlardır. Ancak bu sefer de Alaçın Begi oraya vardığında İdikut ölmüştür. Böylece bu evlilik de gerçekleşmemiştir. Sonrasında İdikut'un oğlu Kesmein, Ögedey Kağan'ın huzuruna gelerek yeni İdikut seçilmiştir. Böylece Alaçın Begi'yi de onunla evlendirmişlerdir. Ama o da kısa süre sonra vefat edince bu sefer Töregene Hatun'un (1241-1246) naipliği sırasında, Kesmein'in kardeşi Salindi, İdikut olarak atanmıştır. Zira Alaçın Begi'nin Salindi ile evlenip evlenmediğine dair bilgi bulunmamaktadır (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 141; Alâeddin Ata-Melik Cuveyni, 2016: 143; Gülensoy ve Küçükler, 2015: 16). Ayrıca George Qingzhi Zhao ise, Alaçın Begi'nin Ögedey Kağan'ın kızı olduğunu iddia etmektedir (Zhao, 2008: 171). Ancak bu iddia ana kaynaklardan teyit edilmiş bir bilgiye dayanmamaktadır.

Cengiz Han bir kızını da, Küçlüg ile mücadele için gönderilen Barulas boyundan Kubilay Noyan tarafından Moğollara bağlanan, (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 53-54, 144, 201) Karluk beyi Arslan Han'a vereceğini belirtmiştir. Bu bilgi *Mongolun Nigoça Tobçıyan* ve *Altan Tovç*'da da görülmektedir (Anonim, 1990: 675; Anonim, 2004: 842-843; Lubsandanzan, 2006: 154-155; Ögel, 2002: 220; Howorth, 1876, C. I: 19). *Câmiu't Tevârih*'te ise, Cengiz Han'ın hanedanından bir kızın Arslan Han ile evlendirildiği bilgisi verilmektedir (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 144). *Mongolun Nigoça Tobçıyan* evlenecek olan kızın isminden ve evliliğin gerçekleşip gerçekleşmediğinden açık bir şekilde bahsetmemektedir. *Altan Tovç* ise, evliliğin gerçekleştiğini ve kızın isminin Alaha Begi olduğu bilgisini vermektedir (Lubsandanzan, 2006: 155). Zira

yukarıda bahsettiğimiz üzere Alaha Begi'nin *Mongolun Nigoça Tobçıyan ve Câmiu't Tevârih*'te Önggüt boyuna gelin gittiği görülmektedir. *Târîh-i Cihân Guşâ*'da da Karlukların lideri Arslan Han'ın Cengiz Han'ın kızlarından herhangi biri ile evlendiği değil, Çuci'nin kızıyla nişanlandığı rivayet edilmektedir (Alâeddin Ata-Melik Cuveyni, 2016: 165).

Bazı araştırma eserlerinde Cengiz Han'ın Tulga adında bir kızının daha olduğundan bahsedilmektedir (D'ohsson, 2014: 165). Hatta bu kızın annesinin, Cengiz Han'ın Merkitlerden gelin olarak aldığı ikinci eşi Kulan Hatun (Reşiduddin Fazlullah Hemedani, 1995, C. I: 302; Reşiduddin Fazlullah Hemedani, t.y.: 106a; *Muizzu'l Ensâb*, t.y.: 13b) olduğu söylenmektedir. Ancak bu hatundan doğan bir kız çocuğuna ele aldığımız kroniklerde rastlanamamıştır. Bazı araştırma eserlerinde de Tulga'nın Cengiz Han tarafından Karluk hanı Arslan'a gelin olarak verdiği kızı olduğu yönünde iddialar bulunmaktadır (Weatherford, 2016: 75, 265).

Sonuç

Yapmış olduğumuz bu çalışmada Cengiz Han'ın kızlarına dair çeşitli kaynaklarda geçen bilgiler derlenerek bir bütün hâlinde verilmiştir. Buna göre, Cengiz Han'ın haklarında bilgi sahibi olunan Börte Üçin'den doğan beş, diğer hatunlarından doğan üç kızı olduğu görülmektedir. Cengiz Han bu kızlarını kendi inisiyatifi doğrultusunda yakınlık kurmak istediği ve desteğini gördüğü kişiler ile evlendirmeyi uygun bulmuştur. Böylece bu kişileri damat olarak ailesine dâhil etmeyi hedeflemiştir. Cengiz Han tarafından istenen ama gerçekleşmeyen evliliklerin bir bakıma husumete sebebiyet verdiği de anlaşılmaktadır. Cengiz Han'ın bazı kızları hakkında kaynaklarda tam olarak açıklanmayan ifadelere yer verilmektedir. Bu ifadelerden yola çıkılarak bazı araştırmacıların farklı sonuçlar elde ettikleri görülmektedir. Ayrıca Cengiz Han'ın kızlarının yapmış oldukları evliliklerden doğan çocuklarının, dayılarının (Çuci, Çağatay, Ögedey ve Toluy) hanedanlarından şehzadeler ve prensesler ile evlenerek Moğol şube devletlerinde önemli görevler üstlendikleri görülmektedir.

KAYNAKÇA

- AHMED NESEVÎ (2015), *Sîreti Celâleddîn Mengüberni*, Nşr. M. Minovi, İntişarat-ı İlim u Ferheng, Tahran.
- ALÂEDDİN ATA-MELİK CUVEYNÎ (2016), *Târîh-i Cihân Guşâ*, Nşr. M. Kazvîni, İntişarat-ı Hermes, Tahran.
- ANONİM (1990), *Mongolun Nigoça Tobçıyan*, Trans. B. Sumyabaatar, Ulsin Hevleliin Gazar, Ulaanbaatar.

- ANONİM (1995), *Moğolların Gizli Tarihi*, Çev. A. Temir, TTK Yayınları, Ankara.
- ANONİM (2004), *The Secret History of the Mongols*, Trans. I. de Rachewiltz, Brill, Leiden.
- ANONİM (2011), *Moğolların Gizli Tarihi*, Çev. M. L. Kaya, Ed. E. Kalan, Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- ATWOOD, C. P. (2004), *Encyclopedia of Mongolia and the Mongol Empire*, Facts on File, Inc, New York.
- BARTHOLD. V. V. (1981), *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, Çev. H. D. Yıldız, Kervan Yayınları, İstanbul.
- BUELL, P. D. (2003), *Historical Dictionary of the Mongol World Empire*, The Scarecrow Press, Maryland.
- D’OHSSON, A. C. M. (2014), *Moğol Tarihi*, Haz. Ekrem Kalan, I.Q Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- DJAMAL AL-KARŞİ (2005), *İstoriya Kazakistana v Persidskih İstoçnikah Djamal al- Karşi al-Mulhakat Bissurah*, C. I., Trans. Ş. H. Vohidova ve B. B. Aminova, Daik Pryess, Almatı.
- GROUSSET, R., (2006), *Bozkır İmparatorluğu*, Çev. M. R. Uzmen, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- GÜLENSOY, T. ve KÜÇÜKER, P. (2015), *Eski Türk-Moğol Kişi Adları Sözlüğü*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- HOWORTH, H. H. (1876), *History of the Mongols*, C. I, Longmans Green and Co., London.
- JOHANN DE PLANO CARPİNİ (2003), *Moğol Tarihi ve Seyahatname*, Çev. Ergin Ayan, Derya Kitabevi, Trabzon.
- LUBSANDANZAN (2006), *Altan Tovç*, Haz. Ş. Çoimaa, Mongol Tüühen Survalç Biçgiin Tsvral, Ulaanbaatar.
- MAY, T. (2017), *The Mongol Empire a Historical Encyclopedia*, An Imprint of ABC-CLIO, LLC, California.
- MUHAMMED BENÂKETÎ (2000), *Târîh-i Benâketî*, Nşr. C. Şear, Encümen-i Asar Mefahir-i Ferhengi, Tahran.
- MUHAMMED MİRHAND (2006), *Târîh-i Ravzatü’s Safâ*, C. VIII, Nşr. C. Keyanfur, İntişarat-ı Esatir, Tahran.
- Muizzu’l Ensâb*. (t.y.), Bibliotheque Nationale France Department des Manuscrits. Persian 67.

- ÖGEL, B. (2002), *Çingiz Han'ın Türk Müşavirleri*, I.Q Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- REŞİDUDDİN FAZLULLAH HEMEDANİ (1995), *Câmiu't Tevârih*, C. I-II, Nşr. M. Ruşen ve M. Musevi, İntişarat-ı Elburz, Tahran.
- REŞİDUDDİN FAZLULLAH HEMEDANİ (t.y.), *Kitab-ı Nesebname-i Mulûk*, Topkapı Sarayı Müzesi III. Ahmed Kitaplığı, Envanter Nu: 2937.
- RYBATZKI, V. (2006), *Die Personennamen und Titel der Mittelmongolischen Dokumente*, Publications of the Institute for Asian and African Studies, Helsinki.
- T'ANG, C. (1970), *Moğol Sülalesi Devrinde Türk ve İslam Dünyası ile Temaslarda Bulunan Şahsiyetler*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Umumi Türk Tarihi Kürsüsü, İstanbul.
- WEATHERFORD, J. (2016), *Cengiz Han'ın Kızları*, Çev. M. Bilgen, T&K Yayınları, İstanbul.
- ZHAO, G. Q. (2008), *Marriage as Political Strategy and Cultural Expression Mongolian Royal Marriages from World Empire to Yuan Dynasty*, Peter Lang, New York.